

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/168145,70-rocznica-procesu-komandorow-oficerow-Marynarki-Wojennej-skazanych-na-kare-smi.html>
26.04.2024, 09:14

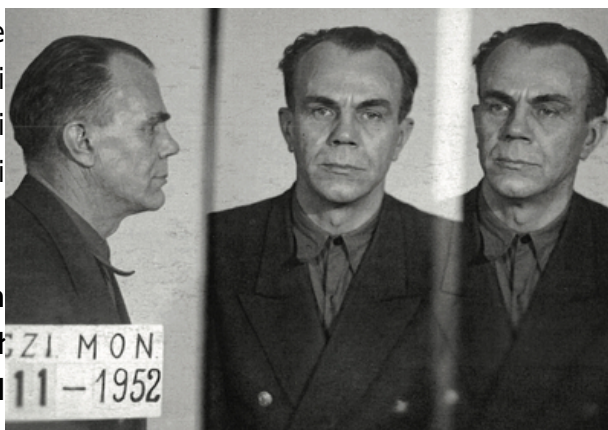
70. rocznica procesu komandorów - oficerów Marynarki Wojennej, skazanych na karę śmierci przez komunistów na podstawie sfałszowanych dowodów

Data publikacji 21.07.2022

Najwyższy Sąd Wojskowy w Warszawie 21 lipca 1952 r. wydał wyroki śmierci w tzw. „spisku komandorów”. Na podstawie sfałszowanych dowodów na najwyższy wymiar kary skazano pięciu z siedmiu komandorów: kmdr. Stanisława Mieszkowskiego, kmdr. Jerzego Staniewicza, kmdr. por. Zbigniewa Przybyszewskiego, kmdr. Mariana Wojcieszka i kmdr. por. Roberta Kasperskiego. Dwóch pozostałych oskarżonych - kmdr por. Wacław Krzywiec i kmdr por. pil. Kazimierz Kraszewski -skazano na karę dożywotniego więzienia. W listopadzie Bierut zamienił Wojcieszkowi i Kasperskiemu karę śmierci na dożywocie. W grudniu w więzieniu mokotowskim zamordowano strzałem w tył głowy trzech oficerów Marynarki Wojennej - kmdr. Staniewicza (12 grudnia 1952 r.), kmdr. Mieszkowskiego (16 grudnia 1952 r.) i kmdr. por. Przybyszewskiego (16 grudnia 1952 r.).

Po zakończeniu II wojny światowej usuwanie „sanacyjnych” oficerów z szeregów armii było integralnie związane z rozgrywkami politycznymi w PPR/PZPR, a te z kolei stanowiły efekt wypełniania poleceń Kremla.

Pierwszym dużym procesem politycznym w siłach zbrojnych był proces „TUN”, nazwany tak od pierwszych liter nazwisk oskarżonych - gen. Stanisława Tatara, płk. Mariana Utnika i płk. Stanisława Nowickiego. Powrócili po wojnie z Zachodu, wstępując do nowej armii i przekazując władzom komunistycznym środki zgromadzone w tzw.

kmdr Marian Wojcieszek

funduszu Drawa, tj. aktywa Oddziału VI (Specjalnego) Sztabu Naczelnego Wodza w Londynie. Tych trzech oficerów odznaczono, ale zarazem rozpoczęto ich inwigilację. Z czasem okazało się, że będą oni przydatni w procesie „oczyszczania” polskiej armii z elementów „obcych klasowo”. Komuniści opracowali koncepcję „konja trojańskiego”, która opierała się na założeniu, że przedwojenni oficerowie tylko pozornie zaakceptowali powojenne zmiany polityczne. W razie wybuchu wojny między blokiem państw komunistycznych a państwami Zachodu mieli oni jakoby – bo brak jakichkolwiek dowodów na potwierdzenie tej tezy – przeciągnąć polskich żołnierzy na stronę „imperialistów”.

Tatara, Utnika i Nowickiego aresztowano w listopadzie 1949 r. Wraz z nimi aresztowano także innych wyższych oficerów, m.in. mjr. Władysława Romana oraz kmdr. ppor. Szczepana Wacka. Śledztwo połączone z torturami poskutkowało lawiną oskarżeń wobec kolejnych osób. W rzekomym spisku miało brać udział 200–300 oficerów, w tym komandorów Marynarki Wojennej..

Brak winy nie przeszkadzał komunistom w osądzeniu komandorów. Akt oskarżenia zatwierdzono w początkach lipca 1952 r. Wszystkich siedmiu oskarżono w oparciu o te same artykuły i paragrafy. Zarzucano im m.in. próbę „usunięcia przemocą organów władzy” i szpiegostwo. **Oskarżał obywatel sowiecki kmdr/płk Leonard Azarkiewicz.** Rozprawa toczyła się w trybie niejawnym przed Najwyższym Sądem Wojskowym w dniach 15–19 lipca 1952 r. W składzie sędziowskim znaleźli się: płk Piotr Parzeniecki jako przewodniczący (obywatel sowiecki) oraz ppłk Juliusz Krupski i mjr Teofil Karczmarz jako ławnicy.

Wyrok zapadł 21 lipca, na dzień przed ogłoszeniem stalinowskiej konstytucji, na mocy której zmieniono m.in. nazwę państwa polskiego na Polską Rzeczpospolitą Ludową. Oficerów skazywano jeszcze w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej, co było dla nich dodatkową torturą, gdyż służyli polskiemu państwu wiernie i z honorem. Zapadło pięć wyroków śmierci, z czego trzy ostatecznie wykonano w więzieniu mokotowskim. Dopiero w 1956 r. po śmierci Stalina i w związku z tym zapoczątkowanej odwilży zostali zrehabilitowani.

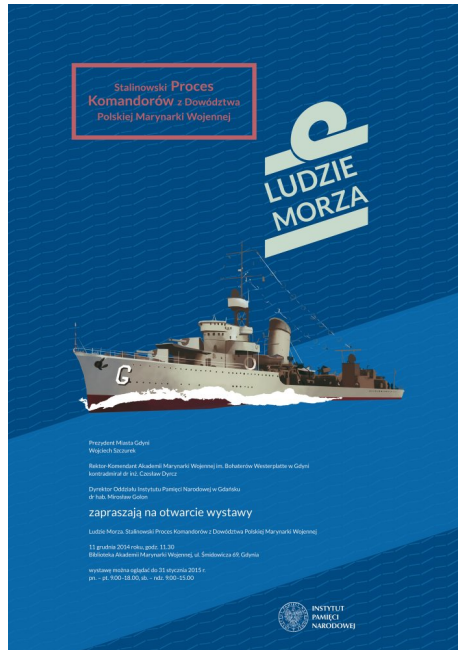
Miejsca pochówku kmdra Stanisława Mieszkowskiego, kmdra por. Zbigniewa Przybyszewskiego i kmdra Jerzego Staniewicza przez kilkadziesiąt lat pozostawały nieznane, ich symboliczne groby umieszczono na tzw. Kwaterze na Łączce,

gdzie w 2012 r. rozpoczęto ekshumację zakopanych tam bezimiennych ofiar. Dzięki działalności Instytutu Pamięci Narodowej było możliwe odnalezienie i identyfikacja szczątków bohaterów. **Trzech komandorów pochowano z honorami państwowymi w grudniu 2017 r. na cmentarzu Marynarki Wojennej w Gdyni-Oksywiu.** Po 65 latach od mordu przywrócono ich pamięci zbiorowej polskiego społeczeństwa.

Z inicjatywy IPN 14 grudnia 2017 r. otwarto wystawę „Zbrodnie komunistyczne w Marynarce Wojennej w okresie stalinowskim” na placu przy Kościele NMP Królowej Polski w Gdyni. Ekspozycja skupiała się na temacie represji komunistycznych wymierzonych w przedwojenną kadre oficerską Marynarki Wojennej oraz w podoficerów i szeregowych, którzy do wojska trafili w na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych. Przedstawiała sylwetki głównych oskarżonych w stalinowskim procesie komandorów z lata 1952 r. Więcej informacji o wystawie znajduje się pod poniższym linkiem: <https://cutt.ly/aLJvq8b>

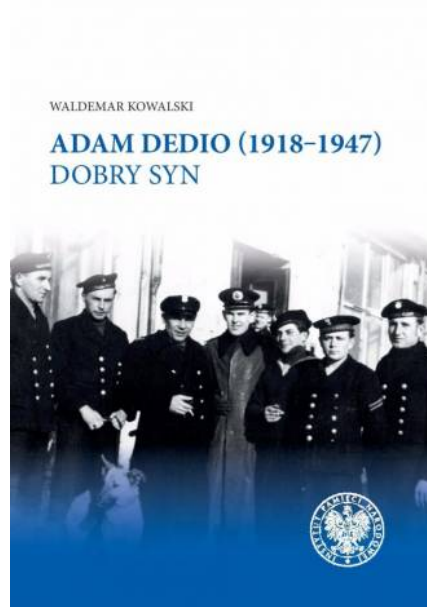
W Bibliotece Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni 11 grudnia 2014 r. odbyła się pierwsza prezentacja wystawy „Ludzie Morza. Stalinowski Proces Komandorów z Dowództwa Polskiej Marynarki Wojennej”. Wystawa powstała z inicjatywy IPN w Gdańsku i składa się z dziesięciu plansz. Całą wystawę można zobaczyć i pobrać z linka poniżej: <https://cutt.ly/MLjxvu9>

Nakładem IPN w 2017 r. ukazała się książka pt. „Sądownictwo w Marynarce Wojennej w latach 1945-1955” autorki Heleny Kowalskiej. Ukazuje strukturę, obsadę personalną oraz działanie sądownictwa Marynarki Wojennej w latach 1945-1955, począwszy od powstania Wojskowego Sądu Marynarskiego w Gdańsku jako pierwszego sądu wojskowego na Pomorzu Gdańskim i Szczecińskim, powołanego przez władze komunistyczne. Jego kontynuatorem był Sąd Marynarki Wojennej w Gdyni, którego głównym celem było prowadzenie walki z „wrogiem klasowym”. Należał on do najbardziej represyjnych narzędzi terroru, czego dowodzi analiza jego orzecznictwa, w tym szczególnie wyroków śmierci, które zapadły w sprawach politycznych. W publikacji przedstawiono również wpływ organów informacji wojskowej na politykę karną sądownictwa Marynarki Wojennej. Książka uzupełnia obraz działania aparatu represji na terenie Pomorza Gdańskiego. Poniższy tytuł jest dostępny w księgarniach IPN.

Biografia pt. „*Adam Dedio (1918-1947). Dobry syn*” autorstwa Waldemara Kowalskiego ukazała się w 2017 r. Książka opowiada o życiu i tragicznej śmierci przedwojennego podchorążego Marynarki Wojennej, żołnierza kampanii wrześniowej 1939 r., a następnie Armii Krajowej i Narodowego Zjednoczenia Wojskowego. Książka jest dostępna w księgarniach IPN.

W 2016 r. nakładem wyd. IPN ukazała się również książka pt. „*Amor patriae nostra lex. Rzecz o komandorze Stanisławie Mieszkowskim*” autorów Dariusza Nawrota, Józefa Wiesława Dyskanta. Książka dostępna jest w naszych księgarniach oraz na stronie internetowej.

Zachęcamy również do przeczytania artykułów naukowych i innych materiałów

znajdujących się w portalu przystanekhistoria:

- Daniel Sieczkowski, [Proces komandorów. Krwawe lata Marynarki Wojennej](#)
- Olga Nowicka, [Stefan Pótrul - marynarz, który miał nigdy nie wrócić do domu](#)
- Jarosław Wróblewski, [Czerwone mury krwawego Mokotowa](#)